

RAPORT

ELEKTRYCZNOŚĆ I OŚWIETLENIE

■ Wewnętrzna instalacja elektryczna

Monika Czeczotek

Nawet najbardziej nowoczesny dom nie będzie komfortowy, jeżeli nie zadbamy o prawidłowo wykonaną instalację elektryczną. Wygodę użytkownika zapewnią odpowiednio rozmieszczone gniazda i łączniki oraz możliwość uruchomienia różnych urządzeń jednocześnie bez ryzyka „wywalania” korków.

Przyjazna elektryka

Wykonanie instalacji powinno się powierzyć doświadczonemu elektrykowi z uprawnieniami budowlanymi. Wykona on instalację, sprawdzi jej działanie i sporządzi protokół pomiarów instalacji, bo tylko wtedy zakład energetyczny podpisze z nami umowę o korzystanie z prądu.

Nie ma formalnego wymogu sporządzenia projektu instalacji elektrycznej, ale warto go mieć, choćby w formie odręcznego szkicu. Mając projekt, możemy na spokojnie przeanalizować miejsca montażu poszczególnych gniazdek i łączników. Dzięki temu nie zapomnimy o żadnym ważnym dla nas urządzeniu i przeznaczymy dla niego gniazdko, umieszczone w odpowiednim miejscu. Możemy się także zastanowić, jakie urządzenia chcemy podłączyć w przyszłości i już teraz przewidzieć dla nich miejsce w projektowanej instalacji. A dobrze zaprojektowana instalacja wytrzyma obciążenie pracą różnych urządzeń dużej mocy działających jednocześnie.

Planujemy układ instalacji

Zanim powstanie projekt instalacji, warto powiedzieć elektrykowi, jakie urządzenia elektryczne chcielibyśmy mieć w poszczególnych pomieszczeniach oraz jakie

Warto zadbać o to, aby instalacja była zaprojektowana prawidłowo i ergonomicznie. Do tego przyda się rozmowa z doświadczonym elektrykiem i wykonanie projektu instalacji

gniazda i łączniki. Zastanówmy się nad tym, jak często i w jakich okolicznościach będą uruchamiane poszczególne urządzenia. Ustalmy miejsca rozmieszczenia żyrandoli i kinkietów. Pamiętajmy o antenie telewizyjnej, gniazdkach telefonicznych i komputerowych, bo wymagają one specjalistycznych podłączeń. Jeśli np. w łazience lub w holu planujemy elektryczne ogrzewanie podłogowe, powiedzmy o tym elektrykowi.

Nawet jeżeli nie wszystkie urządzenia elektryczne będziemy kupować od razu, warto zapewnić sobie możliwość korzystania z nich w przyszłości. Zadbajmy więc, by elektryk zaprojektował i wykonał gniazda, do których będziemy mogli je podłączyć.

Odpowiedniego zaprojektowania wymaga też instalacja elektryczna na zewnątrz domu. Wśród urządzeń zewnętrznych, które wymagać będą podłączeń, powinny się znaleźć: domofon lub wideodomofon przy furtce, system elektronicznego otwierania bramy wjazdowej i garażowej oraz oświetlenie zewnętrzne. Warto też zaplanować odpowiednią liczbę gniazd do podłączania kosiarki, pompy do oczka wodnego, minifontanny, a także lampek choinkowych. Może kiedyś zamontujemy też kable grzewcze, które będą rozmrażały rynny lub zabezpieczały podjazd i chodniki przed oblodzeniem.

Nawet jeśli nie wszystkie pomieszczenia będziemy wykańczać od razu – na przykład zostawiamy strych do późniejszej adaptacji – warto zaplanować, jakie funkcje będą

pełnić w przyszłości. Wyprowadzenie odpowiednich przewodów umożliwi włączenie tych pomieszczeń do instalacji elektrycznej bez konieczności kucia ścian i jej przerabiania.

Zanim elektryk rozmieści wszystkie punkty świetlne i gniazda, powinien nas zapytać o rozplanowanie poszczególnych pomieszczeń. **Już na etapie projektu warto więc ustalić, gdzie postawimy łóżka, biurko z komputerem, stoliki nocne, szafy, regały czy stolik ze sprzętem RTV.** Chociaż może się to wydawać trudne, najlepiej rozplanować umeblowanie pomieszczeń jeszcze na etapie stanu surowego, przed ułożeniem tynków.

W domu, w którym instalacja elektryczna jest funkcjonalnie wykonana, nie trzeba używać przedłużaczy, które szpecą wnętrza i przeszkadzają w sprzątnięciu.

Najpierw tablica rozdzielcza

Rozdzielnica to obudowa, w której zamontowane są aparaty zabezpieczające instalację elektryczną i urządzenia, które są do nich podłączone. Umieszcza się ją w przedpokoju lub korytarzu. Z jednej strony podłącza się do niej wewnętrzną linię zasilającą, łączącą instalację wewnętrzną ze złączem, z drugiej zaś strony podłącza się końcówki wszystkich przewodów elektrycznych prowadzonych w budynku, czyli tzw. obwody. Podstawowym zadaniem rozdzielnic jest dbanie o bezpieczeństwo odbiorników

foto: M. Błaziejewski

▲ Centralnym elementem każdej instalacji elektrycznej jest rozdzielnica

ków. Powinna być na tyle duża, żeby zostało w niej wolne miejsce na zamontowanie w przyszłości dodatkowych zabezpieczeń. **W rozdzielnicę montowana jest przede wszystkim aparatura modułowa, czyli wyłączniki różnicowoprądowe, wyłączniki nadmiarowoprądowe (in. nadprądowe) i ograniczniki przepięć.** Można też zamontować elementy sterujące, czyli zegary tygodniowe, styczniki, przekaźniki itp., ale wykorzystywane są one dużo rzadziej.

Najważniejszym zadaniem aparatów zamontowanych w rozdzielnicach jest zabezpieczenie całej instalacji przed zwarciem, przeciążeniem lub przepięciem powstałym na przykład wskutek uderzenia pioruna. Do tego służą ograniczniki napięcia, wyłączniki różnicowoprądowe i wyłączniki nadmiarowoprądowe.

Ograniczniki przepięć (ochronniki przeciwprzepięciowe). Chronią instalację przed nadmiernym wzrostem napięcia spowodowanym przez wyładowanie atmosferyczne lub przełączenia w sieci elektroenergetycznej. W tym celu w tablicy rozdzielczej

foto: Relipol

▲ Ogranicznik przepięć klasy C montuje się w rozdzielnicach. Zabezpiecza on instalację przed skutkiem uderzenia pioruna

montuje się ograniczniki klasy C. Dostępne są także ograniczniki klasy D, montowane bezpośrednio przy urządzeniach – polecane zwłaszcza do zabezpieczenia sprzętu komputerowego lub innych urządzeń elektronicznych.

Stosowanie ograniczników napięć jest obowiązkowe w remontowanych lub nowo budowanych instalacjach.

Uwaga! Gdy w sieci wystąpi przepięcie i ogranicznik klasy C zadziała (wskaźnik zapali się na czerwono), należy wymienić go na nowy.

Wyłączniki nadmiarowoprądowe. Chronią instalację przed przeciążeniem i skutkami zwarć. Rodzaj wyłącznika dobiera się w zależności od prądu nominalnego i charakterystyki prądowo-czasowej. Zakłada się je na każdym obwodzie. Zwane są popularnie bezpiecznikami, a w przeszłości mówiło się o nich „korki”.

Wyłączniki różnicowoprądowe. Chronią ludzi przed porażeniem, a dom – przed pożarem w wyniku awarii w instalacji. Reagują nawet na niewielkie nieprawidłowości w pracy instalacji lub usterki, jak uszkodzenie izolacji czy też asymetria obciążeń. Wyłącznik ten w sposób ciągły sprawdza prąd przepływający

foto: Legrand

◀ W rozdzielniczy można także zamontować zegar sterujący. Dzięki temu podłączone do niego urządzenia będą uruchamiane o określonej przez nas godzinie

w budynku i w razie wystąpienia przebicia w instalacji (upływ prądu do ziemi) odłącza zasilanie w ciągu kilku milisekund. Dzięki temu nawet jeżeli coś się stanie, np. dziecko włoży palec do gniazdka, wyłącznik tak szybko zareaguje, że dziecko nie zostanie porażone (nawet niczego nie poczuje).

W rozdzielniczy montuje się wyłączniki różnicowoprądowe:

- główny – na prąd różnicowy 300 lub 500 mA, który zabezpiecza instalację na wypadek pożaru, oraz
- wyłączniki na prąd 30 mA, które zabezpieczają poszczególne obwody – pojedynczo w pomieszczeniach wilgotnych (łazienka, pralnia, suszarnia) i na zewnątrz domu, a zbiorczo – po jednym na kilka obwodów. Pamiętajmy jednak, że **im mniej obwodów będzie chronionych przez jeden wyłącznik, tym bezpieczniejsza będzie instalacja elektryczna.**

Konieczne jest także wykonanie połączeń wyrównawczych głównych i dodatkowych warunkujących prawidłowe działanie wyłączników.

Innym rodzajem aparatów montowanych w tablicy rozdzielczej są **rozłączniki**, za pomocą których możemy wyłączać wybrany obwód z pracy, czyli odłączać go od napięcia. Dzięki temu szybko odłączymy zasilanie od konkretnych urządzeń; pod każdym takim wyłącznikiem warto w tablicy rozdzielczej napisać, jakie urządzenia są do niego podłączone.

W rozdzielniczy można zamontować również **zegar sterujący**, który będzie włączał wybrane przez nas urządzenia o wyznaczonej godzinie. W ten sposób można zaprogramować uruchomienie określonego obwodu – na przykład z podgrzewaczem wody, który włączy się przed naszym powrotem do domu.

Ile potrzeba obwodów

Instalacja elektryczna składa się z obwodów elektrycznych. Każdy obwód podłączony jest do rozdzielniczy i pracując niezależnie od innych obwodów, doprowadza prąd do wszystkich podłączonych do niego odbiorników. Takie wykonanie instalacji zwiększa niezawodność jej pracy – uszkodzenie jednego obwodu nie wyłączy z pracy pozostałych.

Liczba obwodów zależy od rodzaju i liczby odbiorników oraz ich mocy znamionowej. **Każdy odbiornik, którego moc jest większa niż 2 kW, powinien być zasilany z oddzielnego obwodu. Dotyczy to np. hydroforu, elektrycznego podgrzewacza wody, kuchenki elektrycznej czy piekarnika. Do oddzielnych obwodów warto podłączyć lodówkę i zamrażarkę, żeby zmniejsz-**

foto: MoellerElectric

▲ Wyłącznik nadmiarowoprądowy (tzw. nadprądowy) zabezpiecza instalację przed przeciążeniem i skutkami zwarć

Ochrona urządzeń elektronicznych

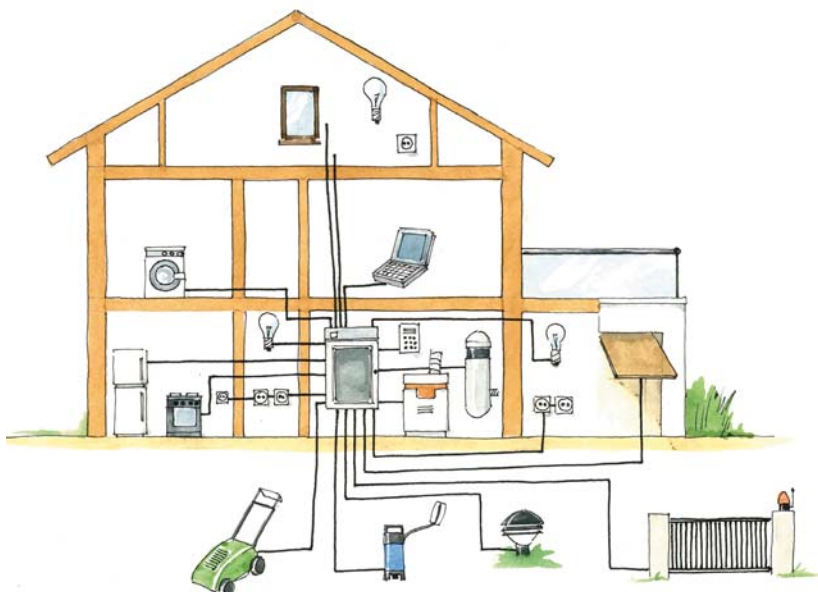
Wrażliwe na wahania napięcia urządzenia elektroniczne (komputer, sprzęt RTV) warto chronić specjalnymi zabezpieczeniami przed przepięciem – ogranicznikami klasy D i filtrami stanów przejściowych. Urządzenie takie z wyglądu przypomina rozgałęziacz lub gniazdko przejściowe.

foto: Dehne

► Przy sprzęcie elektronicznym (np. telewizorze) warto zamontować ogranicznik przepięć klasy D

Instalacja elektryczna składa się z obwodów, do których podłączone są urządzenia elektryczne. Urządzenia o dużej mocy podłączone są do niezależnych obwodów

► Jak rozmieścić gniazdko i łączniki?

W pokojach warto zamontować jedno podwójne gniazdko wtyczkowe na każde 4–6 m² powierzchni. Należy przyjąć minimum dwa gniazdko na pokój, ale warto zamontować gniazdko po obydwu stronach okna i jedno gniazdko wewnątrz pomieszczenia.

W kuchni – minimum sześć gniazdek, w tym przynajmniej jedno gniazdko 16-amperowe. Możemy potrzebować nawet 12 gniazdek, w zależności od liczby urządzeń, które powinny być na stałe podłączone do prądu. W bardziej rozbudowanej wersji mogą to być: czajnik elektryczny, ekspres do kawy, mikser, toster, robot kuchenny, elektryczny nóż do chleba, zmywarka, kuchenka mikrofalowa, lodówka, zamrażarka, kuchenka elektryczna i piekarnik elektryczny.

W łazience – minimum dwa gniazdko, w tym jedno gniazdko 16-amperowe do zasilania pralki (o ile musimy ją postawić w łazience). W łazience można korzystać z golarki elektrycznej, elektrycznej szczoteczki do zębów, suszarki, aparatu do masażu, radia. Może nawet zamaryż nam się telewizor?

W sypialni warto zamontować gniazdko pośrodku przewidywanego miejsca na łóżko lub po obydwu jego stronach.

W salonie szczególną uwagę warto zwrócić na kąt ze sprzętem RTV: nieprzemysłane rozmieszczenie gniazdek zmusi nas później do korzystania z rozgałęziacza.

Wszystkie gniazdko powinny mieć styk ochronny, czyli bolec, do którego podłączony jest przewód ochronny.

ryzyko uszkodzenia kabla podczas np. wiercenia otworów w ścianie. Dla większego bezpieczeństwa warto wykonać zdjęcia dokumentacyjne wszystkich fragmentów instalacji elektrycznej.

Łączniki montuje się na wysokości około 140 cm nad podłogą, a gniazdko – w pokojach na wysokości 30 cm, w – kuchniach na wysokości ok. 115 cm, a w łazienkach – jeszcze wyżej – ok. 140 cm nad podłogą.

Łączniki do sterowania oświetleniem umieszcza się wewnątrz pomieszczeń przy drzwiach od strony klamki. **Wyjątkiem jest łazienka, gdzie wygodniej jest umieścić łącznik na zewnątrz, gdyż wtedy nie musi mieć szczelnej obudowy.** Także w małych pomieszczeniach gospodarczych łatwiej jest włączyć światło przed wejściem do środka.

Przewody montuje się zazwyczaj w tynku lub pod tynkiem, rzadziej natynkowo.

Instalacje podtynkowe. W ścianach kuje się bruzdy i montuje w nich rurki instalacyjne i do tych rurek wciąga się przewody elektryczne. W instalacjach podtynkowych stosuje się osprzęt podtynkowy.

Instalacje wtynkowe. Przewody mocuje się w tynku grubości min. 10–12 mm. Do takiego montażu stosuje się wielożyłowe przewody płaskie, mocuje je bezpośrednio do ściany i przykrywa tynkiem. Wykonanie takiej instalacji jest tańsze niż instalacji natynkowych, ale naprawa jakiegokolwiek uszkodzenia instalacji wiąże się z kuciem tynku. W instalacjach tych stosuje się specjalne puszki instalacyjne o zmniejszonej grubości.

szycy ryzyko wyłączenia z pracy któregoś z tych urządzeń.

Oddzielne obwody powinny zasilать także instalację alarmową (bez centrali), komputerową i antenową, centralę alarmową oraz domofon.

W jednym obwodzie powinno być maksymalnie 20 punktów oświetleniowych lub 10 gniazdek elektrycznych. Do każdego pomieszczenia warto doprowadzić przynajmniej dwa niezależne obwody – jeden do gniazdek, drugi do opraw oświetleniowych, ale najbezpieczniej doprowadzić do gniazdek i opraw po dwa obwody. Jeżeli nawet któryś obwód ulegnie uszkodzeniu, nie zostaniemy całkowicie pozbawieni światła lub prądu w gniazdkach...

Im więcej obwodów, tym większa niezawodność instalacji i więcej odbiorników będziemy mogli podłączyć w przyszłości.

Każdy obwód powinien być chroniony oddzielnym zabezpieczeniem nadmiaroprądowym, a wszystkie obwody – wyłącznikiem różnicowoprądowym.

Przewody elektryczne i ich rozmieszczenie

Urządzenia jednofazowe podłącza się do napięcia 230 V, a trójfazowe – do napięcia 400 V, dlatego wykonuje się dwa rodzaje obwodów:

- trójżyłowe na napięciu 230 V,
- pięćżyłowe na napięciu 230/400 V.

Obwody jednofazowe składają się z trzech przewodów:

- fazowego oznaczonego literą L,

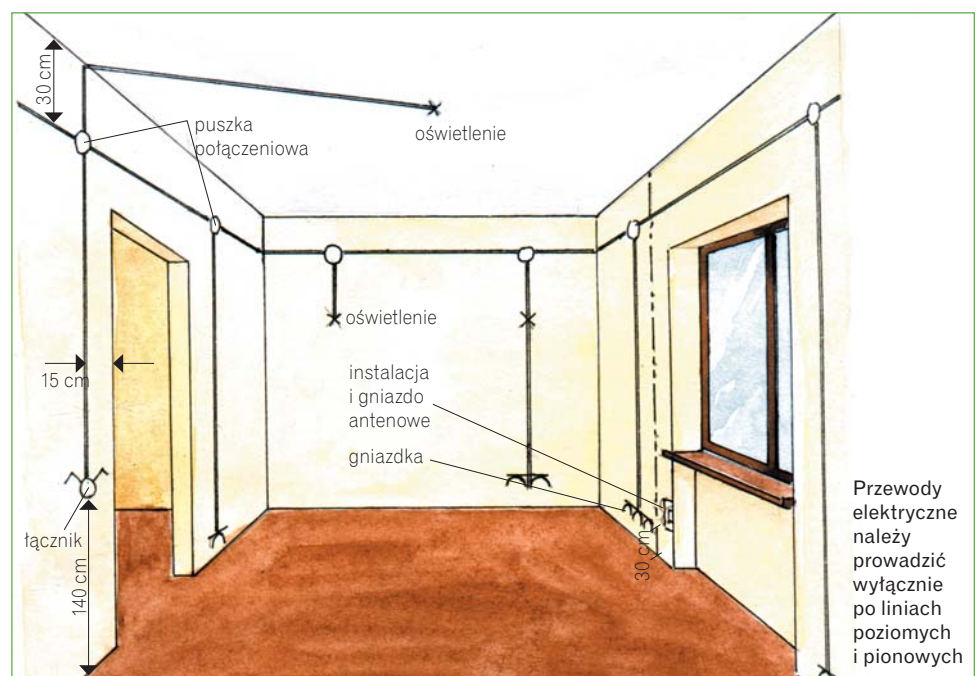
- neutralnego (N),

- ochronnego (PE).

Przewód fazowy powinien znajdować się z lewej strony gniazdko.

Obwody trójfazowe mają trzy przewody fazowe.

Obwody elektryczne układa się wzdłuż linii prostych równoległych do krawędzi ścian (nie wolno montować przewodów po skosie). Dzięki temu podczas użytkowania domu łatwo odtworzyć przebieg trasy przewodu, bazując wyłącznie na miejscach montażu gniazdek i łączników: zmniejsza to

Przewody elektryczne należy prowadzić wyłącznie po liniach poziomych i pionowych

fol. M. Błaziejewski

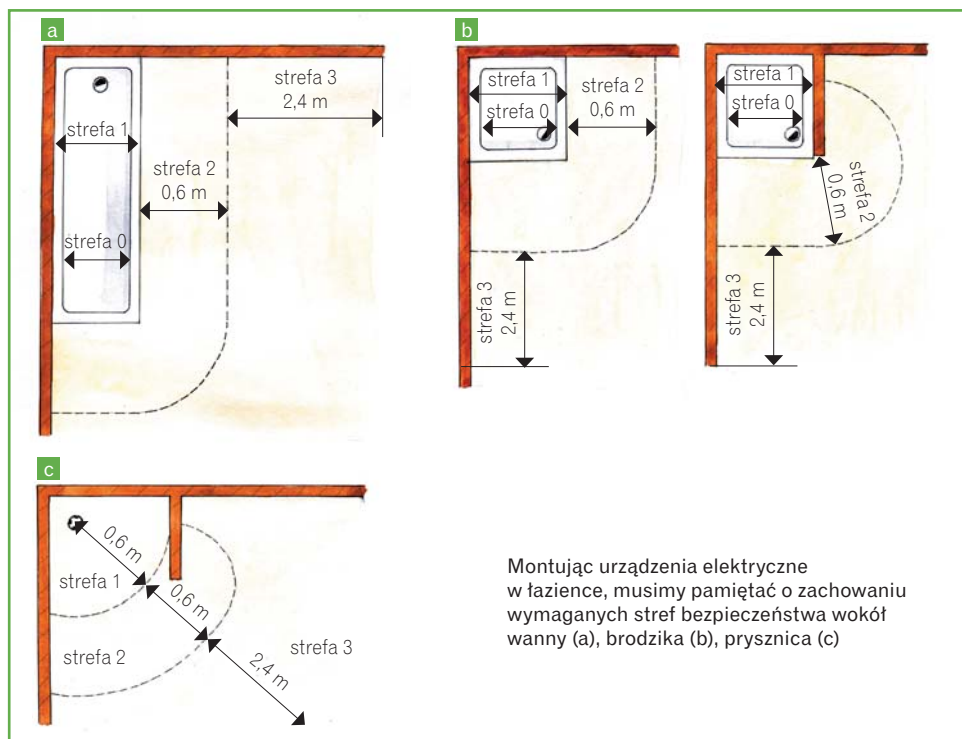
▲ Instalacje wtykowe mocuje się do ściany i przykrywa tynkiem

fol. Decora, Marshall Turfliek

▲ Przewody możemy też ukryć np. w listwach przypodłogowych

Instalacje natynkowe. Układa się je w listwach przypodłogowych lub ściennych mocowanych na wierzchu wykończonych ścian. Do poprowadzenia przewodów można też wykorzystać popularne w budynkach użyteczności publicznej kanały elektroinstalacyjne, które są większe od listew,

Montując urządzenia elektryczne w łazience, musimy pamiętać o zachowaniu wymaganych stref bezpieczeństwa wokół wanny (a), brodzika (b), prysznica (c)

dzięki czemu można w nich ukryć więcej przewodów.

Instalacje natynkowe wykonywane są tylko w ostateczności, gdy musimy rozbudować instalację już po położeniu tynków, a nie chcemy ich niszczyć.

W pomieszczeniach gospodarczych i w garażach można montować przewody bezpośrednio do ściany lub, jeżeli są to przewody jednożyłowe – w rurkach instalacyjnych mocowanych do ściany. Nie wygląda to estetycznie, ale obniża koszty instalacji. Ten sposób prowadzenia przewodów przyda się, gdy będziemy musieli podłączyć nowe urządzenie lub przerobić fragment instalacji – nie trzeba wówczas kuć ścian.

Przewody elektryczne mogą być łączone jedynie w puszkach rozgałęźnych. Puszki, podobnie jak przewody, montuje się przed położeniem tynków. Zamyka się je specjalnymi pokrywkami. Puszki do gniazdek

i łączników umieszcza się bez pokrywek – zamykane są przez osprzęt.

Instalacja w łazience

W łazience jest największe ryzyko porażenia prądem, dlatego musimy przestrzegać szczególnych zasad bezpieczeństwa w odniesieniu do instalacji elektrycznych. Wokół wanny lub prysznica tworzy się strefy ochronne – w każdej z nich można umieścić tylko ściśle określone urządzenia elektryczne. Ponadto wszelkie gniazdko i łączniki muszą być wykonane w wersji bryzgoszczelnej.

W łazienkach mamy cztery strefy ochronne: 0, I, II, i III.

Strefa 0 – to wnętrze wanny lub brodzika; tu nie wolno instalować żadnych urządzeń elektrycznych. Można stosować jedynie urządzenia zasilane napięciem maks. 12 V (np. golarka zasilana z własnego akumulatora). Wymagany stopień ochrony urządzenia to IPX7 (X – jest to dowolna liczba między 1 a 6), co oznacza, że obudowa powinna być odporna na krótkotrwałe zanurzenie w wodzie;

Strefa I – przestrzeń wyznaczona przez zewnętrzne krawędzie wanny lub brodzika – w tej strefie można zamontować wyłącznie elektryczny podgrzewacz wody w klasie IPX5 zainstalowany na stałe bez osprzętu łączeniowego i zabezpieczony wyłącznikiem ochronnym różnicowoprądowym 30 mA;

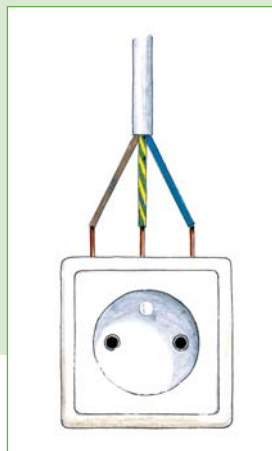
Strefa II – to strefa I powiększona o 0,6 m; w niej wolno zamontować opra-

► Co mówią kolory?

Żeby łatwo było rozpoznać rodzaj przewodu, stosuje się zasadę, że muszą mieć one izolację w określonym kolorze:

- brązową lub czarną – przewody fazowe,
- jasnoniebieską – przewody neutralne,
- w żółto-zielone paski – przewody ochronne.

Kolory kabli elektrycznych ułatwiają ich montaż

▶ Co oznacza symbol IP?

Określa on odporność urządzeń elektrycznych na wpływy zewnętrzne. Kod ten podawany jest na obudowie urządzenia i składa się z dwóch cyfr, z których:

- pierwsza – określa stopień ochrony przed ciałami stałymi (np. kurzem),
- druga – stopień ochrony przed wodą.

Pierwsza cyfra może mieć wartość od 0 do 6, druga – od 0 do 8.

I tak na przykład oznaczenie IP44 informuje, że obudowa chroni przed ciałami stałymi o średnicy powyżej 2,5 mm oraz przed bryzgami wody. Urządzenia o takim właśnie stopniu ochrony wymagane są w pomieszczeniach wilgotnych – łazienkach, pralniach itp.

▲ Osprzęt elektroinstalacyjny może być wykonany w stylu nowoczesnym lub tradycyjnym. Każdy znajdzie coś odpowiedniego dla siebie

▲ Łączniki można grupować w dowolnej konfiguracji w specjalnych ramkach instalacyjnych

▲ W łazience montujemy wyłącznie gniazda i łączniki z klapką, czyli bryzgoszczelne

wy oświetleniowe w II klasie ochronności i elektryczny podgrzewacz wody w klasie IPX4. Gniazdo do podgrzewacza i wyłącznik do lampy muszą być zamontowane w strefie III;

Strefa III – jest powiększoną o 2,4 m strefą II. Tu wolno podłączyć gniazda wtyczkowe bryzgoszczelne IP44, oprawy oświetleniowe w II klasie ochronności, grzejnik ścienny IP24, podgrzewacz wody zainstalowany na stałe i pralkę.

Wysokość wszystkich stref wynosi 2,25 m od poziomu podłogi. W żadnej strefie nie wolno montować puszek i osprzętu łączeniowego.

Dobieramy osprzęt elektroinstalacyjny

Jeżeli instalacja prowadzona jest wtyczkowo lub podtynkowo, stosuje się osprzęt podtynkowy i umieszcza w puszkach osadzonych w ścianie.

Do instalacji prowadzonych natynkowo stosuje się osprzęt natynkowy, a instalacje montowane w listwach potrzebują specjalnych puszek, łączników i gniazdek.

Gniazodka stosujemy wyłącznie ze stopniem ochronnym, niezależnie od tego, w jakim pomieszczeniu je montujemy.

W pomieszczeniach wilgotnych – łazienkach, pralniach itp. – stosujemy gniazodka bryzgoszczelne IP44, które zabezpieczają przed przedostaniem się do środka wilgoci.

Urządzenia o dużej mocy podłącza się do gniazdek siłowych, przeznaczonych specjalnie do instalacji trójfazowych.

Do podstawowych elementów osprzętu należą gniazodka i łączniki instalacyjne, ale można także zamontować ściemniacz, podtynkowy czujnik ruchu, regulator temperatury, sygnalizator świetlny i inne urządzenia.

Można je montować obok siebie w specjalnych ramkach, dzięki czemu zajmują mniej miejsca i wyglądają bardziej efektywnie.

Wśród łączników dominują łączniki klawiszowe: pojedyncze, podwójne, schodowe, krzyżowe, roletowe, dzwonek itp., również z podświetleniem, z sygnalizacją włączenia. Łączniki jednobiegunowe służą do włączania i wyłączania np. oświetlenia;

podwójne (świecznikowe) – do włączania i wyłączania części żarówek w oświetleniu lub wszystkich żarówek, schodowe i krzyżowe umożliwiają sterowanie oświetleniem z kilku różnych miejsc, np. na klatce schodowej. Przyciski dzwonek łączą obwód tylko podczas naciskania klawisza.

Gniazodka instalacyjne produkowane są jako jedno- i trójfazowe, z uziemieniem, pojedyncze i podwójne, telefoniczne, antenowe, RTV-SAT, komputerowe itp. Mogą mieć przesłony torów prądowych – jest to zabezpieczenie przed dziećmi, wyrzutnik wtyczki, czyli mechanizm wypychający wtyczkę z gniazdka, klapkę osłaniającą, zapewniającą bryzgoszczelność.

Popularne są także ściemniacze, pozwalające na oszczędność energii. Oferowane są do różnych źródeł światła, jako obrotowe, dotykowe, przyciskowe, sterowane pilotem. A co zrobić, jeżeli zapomnimy o umieszczeniu łącznika w jakimś miejscu? Można go dołączyć do instalacji, stosując rozwiązania bezprzewodowe. ■